

SZAKDOLGOZAT

Takács Rubina Boglárka

Tanító

Kaposvár

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Tanító Szak

Suzanne Collins: Az Éhezők Viadala és
Lois Lowry: Az emlékek őre ifjúsági disztópiák
összehasonlítása

Belső konzulens: Dr. Gombos Péter PhD
egyetemi docens

Készítette: Takács Rubina Boglárka
TG6X5S
nappali

Intézet/Tanszék: Neveléstudományi Intézet

Kaposvár

2023

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	3
Bevezetés	4
Disztópiák a gyermek- és ifjúsági irodalomban.....	6
A „young/adult” irodalom.....	9
Összehasonlító elemzés	11
Az emlékek őre szereplői	25
Az Éhezők Viadala szereplői	26
Disztópikus világépítés a regényekben	31
Összefoglalás	40
Irodalomjegyzék	42

Bevezetés

Magyar műveltségterületen munkálkodó tanítóként kötelességemnek és felelősségemnek érzem a gyermekek olvasóvá nevelését. Emiatt a pedagógiai asszisztensi munkában eltöltött napjaim során is fontosnak tartottam a mindennapi meseolvasás bevezetését az osztályomnak. Életkori sajátosságaik okán a két mű, amellyel szakdolgozatomban foglalkozni fogok, nem került elő nálunk, hiszen első osztályos tanulókról van szó, de hogy egy példát kiragadjak, az elmúlt évben szórakoztatás céljával foglalkoztunk Kormos István Vackor című sorozatával is. Tapasztalataim szerint hasznos volt az ebbe fektetett idő, a gyerekek örömmel hallgatták a vidám verses mesét, ennek hatására sokan hoztak mesekönyvet otthonról, hogy azzal is foglalkozzunk, azt is hallgassuk meg közösen. De a legnagyobb eredmény véleményem szerint az, hogy a második félévben több tanuló elkezdett önállóan, a saját szórakoztatására rövidebb, a korosztálynak megfelelő nehézségű könyveket olvasni. Ezt hatalmas sikernek könyvelhetem el, és rendkívül boldoggá tesz a gondolat, hogy a napközis foglalkozás keretein belül elindítottam őket az olvasóvá válás útján. Ezen tények ismeretében elmondhatjuk, hogy nagyon közel áll hozzám az irodalom, azon belül a gyermekirodalmi művek is, valamint annak megismertetése, megszerettetése a gyermekekkel.

Szakdolgozatom témája is az olvasóvá nevelésen alapul, ehhez két művet választottam, nevezetesen Lois Lowry Az emlékek óre és Suzanne Collins Az Éhezők Viadala című irodalmi alkotásait. Diplomamunkámban e könyvek összehasonlításával szeretnék foglalkozni.

Két fő kérdése dolgozatomnak:

- 1) Mindkét mű az ifjú nemzedék számára készült. Elsőként arra keresem a választ, mit nyújt a fiatalok számára a két regény?
- 2) Tekintettel arra, hogy mindkét alkotás egy-egy sorozat kezdő része, a két kötet lezárása megoldással szolgál-e az olvasónak?

E két kérdés megválaszolására törekszem a munkám során, melyhez a két alapul szolgáló alkotáson kívül szakirodalmi forrásokat hívok majd segítségül.

Már elsőéves tanítójelöltként is tudtam, hogy egy irodalmi témát fogok választani szakdolgozatom témájaként. Ebben csak megerősített a gyermek-kultúra című kurzusom. Ekkor olvastam először Lois Lowrytől Az emlékek örét, és fogalmazódott meg bennem a gondolat, hogy ezt a művet és Suzanne Collins: Az éhezők viadalát szeretném összehasonlítani az általam választott szempontok szerint.

Disztópiák a gyermek- és ifjúsági irodalomban

A disztópiák vagy más néven ellenutópiák, esetleg negatív utópiák, legritkább esetben kakotópiáknak vagy aipótuknak elnevezve, egy elképzelt világot tárnak a szemünk elé, amely a jelennél egy sokkal rosszabb, negatívabb jövőt fest (Gombos 2021). Az ilyen módon ábrázolt társadalmakban gyakori a nyomorúság, a szenvedés, a szegénység, a szabadság elnyomása, az agresszió és a járványok ábrázolása. Az elnyomók uralma javarészt szerepel ezekben az alkotásokban, önkényuralmi vagy a totalitárius rendszert mutatnak be. Többnyire a látszólag idilli, gondtalan társadalomban élő főhős fokozatosan ismeri fel az elnyomást. Előfordul bennük a vezér típusú kulcsszereplő, ám az esetek többségében esendő, az olvasóhoz hasonló alakként jelenik meg a történetek főszereplője a befogadás és a szereplővel való azonosulás megkönnyítése érdekében. Ebben a műfajban gyakori az ironikus és a szatirikus ábrázolásmód. A társadalom egy olyan víziója, amely ellentétes vonásokat mutat az utópiával, amelyek pozitív szemléletükkel a jóra koncentrálnak, ebben az esetben a legjobb felé haladás esélye magasabb, mint a negatívum felé (Gombos, 2021).

Disztópiák már több évezrede léteznek, jó példa erre Arisztophanész és a Nőuralom című műve, melyet nagyjából 2500 éve alkotott meg. A gyermek- és ifjúsági irodalomban kicsit több mint száz éve került be ez a fogalom, a kultikus disztópiákat azonban a XX. század első felében adták ki (Gombos, 2021). Ilyen például H. G. Wells: Az időgép 1895-ből vagy Zamjatyin Mije, illetve Huxley szép új világa 1932-ből. Nem maradhat ki a sorból, azonban George Orwell sem, aki 1948-ban megírta 1984 című, ikonikussá vált alkotását.

Fontosnak tartom megemlíteni, azonban, hogy Madách Imre 1862-ben megjelent, Az ember tragédiája is tartalmaz két disztópikus színt. Elsőként a falanszter-színt, amelyben a föld természeti kincsei elfogyni látszanak, a társadalomban egyhangúság uralkodik és minden lakos egyenlő.

A másik ilyen elemeket tartalmazó madáchi szín az eszkimó-szín, amelyben a túlélés az elsődleges szempont, a lakosság különálló egyénekre oszlik, a társadalommá formálódást nem tekintik lehetséges alternatívának (Kerek, 2013).

Gombos Péter szerint a disztópiák újabb és újabb sikerességében a történelmi jelenségek álltak, mint a világháború, majd pedig a hidegháború is (Gombos 2021). Eszerint a disztópiák két nagy hullámban érték el sikereiket. Elsőre az 1930-as és '60-as évek között, itt megemlítendő, fontos mű Michael Ende Momo, valamint ugyanennek a szerzőnek A Végtelen Történet című regénye, ezt követően pedig a '80-as évektől a kétezres évek elejéig tartott ez az időszak. Az ifjúsági disztópiák térnyerése is a 2000-es évekre tehető. Gombos Péter szerint ez a korszak a második hullámhoz tartozik, és ebben az időszakban is nagy befolyása volt a megjelenő irodalomnak, elsősorban a későbbi ifjúsági disztópiák szerzőire (Gombos, 2021). Michael Ende korábban említett két regénye nagyon fontos értékkel bír, azonban mesei vonásaival kevésbé hatott a leginkább 2010-es években megjelenő, sci-fi alapján készült regényekre (Gombos, 2021).

Még egy regény van, amely hatalmas értékkel rendelkezik a témában, és elősegítette a műfaj népszerűvé válását, ez pedig nem más, mint a dolgozatomban is fontos szerepet kapott, Az emlékek őre című alkotás Lois Lowrytól, 1993-ból. Ez olyannyira hatott a későbbi disztópiákra, hogy több író, köztük Suzanne Collins vagy Veronica Roth regényében is nagyon hasonló karaktert, egy tinédzserkorú főszereplőt kapunk, aki hatalmas döntés meghozására kényszerül, a döntését pedig nagy meglepetés kíséri (Gombos, 2021).

Ezzel elérkeztünk a jelenlegi korhoz, amikor is hatalmas népszerűségnek és sikernek örvendenek az ebbe a kategóriába sorolható regények (Gombos, 2021). Ennek több oka is van, kezdeném azzal, hogy a disztópiák lehetőséget nyújtanak a befogadó számára, hogy a jelenlegi társadalmat összehasonlítsák az olvasottal, reagálhassanak a saját világukra.

Ezen felül a disztópikus művek óvatosságra intik az olvasót, rejtett, közvetett módon figyelmeztetik, hogy mekkora befolyással lehetnek a társadalmuk romlására. Talán a legfontosabb indok az, hogy a szerzők megjelentették a lányregényes szálat ezekben a sci-fi alapú alkotásokban. Ezzel a lépéssel egy nagyobb közönség elérését biztosították, hiszen elérték vele a lányolvasókat is. Ezen felül a műfajkeveredéssel létrejöttek a „fehér disztópiák” (Gombos, 2021), a sci-fik, fantasy témájú alkotások lányregényesebb változatai. Ezt tekinthetjük a harmadik hullámnak a műfaj történetében (Gombos, 2021).

A „young/adult” irodalom

Az angolul „young adult literature”-nek hívott kategória nem azonosítható teljesen az ifjúsági irodalommal, ámbar a 12-18 éves korosztályt nevezi meg célcsoportjaként.

Az elbeszélő gyakran egy tinédzser gyermek, aki a főszereplő is egyben, és a történet végére a karakterfejlődése során felnőtté érik. Próbátételeik gyakran a korábban említett karakterfejlődésükben meghatározók, hiszen a morális megpróbáltatás nélkül nem válnának ugyanazokká az emberekké a szereplők és általában egy adott csoport vagy a világ megmentése a feladatuk. Ezekben az alkotásokban a szereplők kora miatt rendszerint megjelenik az iskola, a barátság és a szerelem motívuma, de nem ritkán találkozhatunk függőség vagy betegség ábrázolásával is. Főleg a most említett indokok emelik ki a young adult irodalmat a korábban „ifjúsági irodalomnak” hívott kategória mellől. A történeteik általában tényleges lezárást nem kapnak, a nyitott vég rendkívül elterjedt. Ezzel is sarkallják a befogadót a cselekmény továbbgondolására.

A változatos világteremtés azt is magával vonja, hogy túlnyomóan kevert műfajúak, nem sorolhatók be pontosan egyik kategóriába sem. Ezzel minden befogadó találhat számára olyan érdekességet, ami magával ragadja.

Eleinte, a '60-as években nagy gyakorisággal készültek sablonos művek a kategóriában, amelyek nagy része „hepienddel”, vagyis boldog befejezéssel zárult. Cart szerint a műfaj fénykorát az 1967-ben megjelent Susan Eloise Hinton *Kívülállók* című regénye nyitotta meg, ehhez társult Robert Lipsyte *The Contender* című alkotása is, ugyanebben az évben (Scheirich, 2018). Ekkor kezdték felváltani a sablonos történeteket a sokszínűbb művek, melyekben a fikcionális és a realiztikus világ egymás mellett kezdtek létezni. Ezekre már igazak voltak a korábban említett jellemzők, mint az első szám első személyű beszélő, és a hepiendet lassan

felváltja a középpontba helyezett veszteség vagy gyász. Scheirich Zsófia J. K. Rowling Harry Potter-sorozatát (1997–2007) is ebbe a kategóriába sorolja (Scheirich, 2018).

A műfaj újbóli felvirágzása a 2000-es évek elejére tehető, amikor a realista stílust elkezdték felváltani a fantasy-, horror- vagy sci-fi elemek. Magyarországon a felvirágzás ideje a 2010-es évekre tehető, amikor megjelentek az olyan népszerű alkotások, mint például a dolgozatom egyik központi műve, Suzanne Collinstól *Az Éhezők Viadala*. Ebben a sci-fi elemek sokat segítettek, de emellett a realiztikus, társadalmi tematikájú történetek is közkedveltségnek örvendtek. Ilyen volt például John Green *Csillagainkban a hiba* című alkotása. Popularitásukat megkönnyítette továbbá a filmes adaptáció, így egy nagyobb réteghez juthatott el a történet, ezzel talán az olvasás felé is csábítva a mozizó fiatalokat.

Összehasonlító elemzés

Czigányik Zsolt szerint a stabilitás elve, pontosabban a változatlanlanság, módfelett ismétlődő jellemzője a disztópiáknak. Szerinte a gépies, gépek világával kapcsolatos hasonlatok, mint például maga a gép vagy annak kereke, működése, segítenek bennünket magunk előtt látni ezt a folyamatot, ahogy a disztópiákról gondolkodnunk kell. A legkönnyebben egy gép működésének modelljén haladva képzelhetjük el az ellenutópiák működését. A gép működése a tervezőtől függ, tehát egy eleve megszabott sémára épül, amitől nem lehet eltérni. Ha ezt az alapotukra fordítjuk, könnyen észrevehetjük, hogy a társadalom vezetője a gép tervezője és működtetője, aki a társadalomban élőket nem engedi a szabályozásaitól eltérő módon viselkedni. Ez a lakosság egészét érintő probléma (Czigányik, 2011, 43).

Második közös vonásként Czigányik a mesterséges-természetes ellentétét tartja megemlítendőnek, még hozzá azért, mert ezekben a társadalmi elvárásokban mindig az emberalkotta, a mesterséges kapja a nagyobb figyelmet és elismerést, eszerint kell élniük a természetessel szemben. Ezzel az embert egyfajta isteni hatalommal ruházza fel, emeli fel, Isten mellé, hiszen az általa alkototttal állítja szembe a saját munkáját és jobbnak ítéli meg azt. A szereplők célként azt támasztották maguk elé, hogy a társadalomba illő dolgokat alkossák meg, nem pedig a tökéletesre vágnak (Czigányik, 2011, 46–47).

Czigányik Anthony Burgess ciklikus modelljét is fontosnak tartja, hiszen ezt alkalmazza a disztópiák politikai rendszereinek értelmezésére. Három, egymástól elkülönített fázist különböztet meg, az ágostonit, a pelágiánust, valamint az átmenetit. Az ágostoni fázis lényege abban áll, hogy a pesszimizmust veszi kiindulópontnak. A vezetőség e szakaszban a polgároktól semmit nem vár el, mert velejéig romlottnak tartja őket. A felismerés, miszerint ez az álláspont nem állja meg a helyét, vezet a kö-

vetkező periódushoz, a pelágiánushoz, amikor a hatalom bizakodva tekint a lakosságra, azt az egyént pedig, aki nem felel meg az elvárásainak, kíméletesen, kegyetlenkedés nélkül terelgeti a meghatározott viselkedésmód irányába. Ebből következik a harmadik fázis, amikor már túl sok individuumban szorul erre, a korábban említett terelgetésre, az átmeneti szakaszra, amikor már kegyetlenkedés nélkül nem sikerül az egyéneket jobb belátásra téríteni és a vezetők mellett, hogy kénytelennek látják rá önmagukat, nem riadnak vissza a terror eszközétől, ezt kezdik el nagyszámban alkalmazni. Végül a hatalom, a csalódottság miatt, amit a polgárai iránt érez, ismét a pesszimistává válik, nem célja többé jobbá tenni a társadalmát, így újra elkezd alkalmazni az úgynevezett laissez-faire gyakorlatát, vagyis azt vallja, hogy a vezetőségnek csupán a legkisebb ráhatást kell gyakorolnia a lakosságra, a legkisebb mértékben befolyásolhatja a gazdasági tevékenységet (Czigányik, 2011, 47–48).

Végül a Czigányik a liturgikus események megemléztetését tartja még fontosnak. Úgy véli, minden disztópia sajátja egy liturgiai valláspótlék vagy egy ünnepség leírása, ezek tükrözik a megalkotott világ legfontosabb jellemzőit. Az ünnepség középpontjában a társadalom vezetője áll, a főszereplőnek pedig akarata ellenére szükséges ezen a rendezvényen tartózkodnia (Czigányik, 2011, 50).

Ez a rendezvény számunkra Az emlékek őrökének ceremóniáiban, főként a Jonas számára fontos Tizenkettes ceremóniájában, illetve az előtte lévő tizenegy korosztály ünnepségében elevenedik meg. A fiú részvétele, ahogy az egész lakosságé, kötelező.

Collins regényében pedig egyértelmű, hogy ez az ünnepély nem más, mint az évente rendezett Éhezők Viadala, az aratás napjától a bajnok megkoronázásáig. Itt sem kétséges, hogy Panem népének a teljes rendezvényt figyelemmel kell kísérenie, a résztvevőknek pedig mindenhol ott kell lennie, a távolmaradásra, nyilvánvalóan egyik megalkotott társadalomban sincs lehetőség.

Továbbra is Czigányik Zsolt gondolata, hogy a disztópia legfőbb ellentéte az egyén és a társadalom vezetője között húzódik. Az egyén léte, a

társadalom szabályozásai miatt ellehetetlenedik, élhetetlen lesz. Mindkét kötet, *Az emlékek óre is* és *Az Éhezők Viadala* is a társadalmi irányító és a főszereplő harcában, egyaránt, érezhetően a főszereplő mellett áll, az ő törekvéseit támogatja (Czigányik, 2011, 53).

A két, általam vizsgált regény megjelenési éve közt pontosan tizenöt év telt el, ami hosszú időnek mondható, mégis nagyon hasonló, szinte azonos tematikával dolgozik a két író. Mindkét alkotásban a főszereplő elnyomás alatt él, mégis a két elnyomás intenzitása agresszivitás terén erősen eltér egymástól. Véleményem szerint ez két okból eredeztethető: egyrészt Lowry *Az emlékek órét* valamivel fiatalabb olvasóknak szánta, mint Collins a saját disztópiáját. Ügyelve az életkori sajátosságokra, óvatosabban közelítette meg a zsarnokság témáját. Mindamellett, hogy stílusa nem brutálisan nyers, explicit szörnyűségekkel ritkán találkozunk a szövegben, mégis nagyon mély gondolatokat tartalmaz a mű – ilyen például az emberi szabad akarat kérdése. A másik ok pedig az, hogy az akkori olvasóközönségnek nem volt szüksége annyi interakcióra a szórakozáshoz, mint a mainak. Az egyre drasztikusabb témaválasztás miatt megfigyelhető, hogy az idő előrehaladtával a befogadók ingerküszöbe egyre magasabbban van, egyre kíméletlenebb tematikával kell számolni a szerzőknek, ahogyan az *Az éhezők viadalában* is megfigyelhető *Az emlékek* óréhez viszonyítva.

Nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy ott van az a tény is, hogy nem ugyanazt az olvasóközönséget szólítja meg a két alkotás. Emiatt Jonas és Katniss története is a főszereplő korosztályához illeszkedve íródott, a jellemzőiket pedig úgy formálták meg, hogy a befogadói, akik valószínűleg hasonló korúak lehetnek a főszereplőkkel, még ha a nemük esetlegesen nem is egyezik meg, könnyűszerrel azonosulni tudjanak a kulcsfigurával.

A két alkotás két különböző disztópiatípust példáz, ezzel két intertextuális kapcsolatot létrehozva. Az egyik az orwelli 1984 világa, az, ahol a zsarnok, a Nagy Testvér vigyázó szemeit mindig az elnyomott társadalmán tartja. Ez az elnyomott társadalom teljes tudatában van a zsarnoki

elnyomásnak, azonban állandó félelemben élnek a gondolatrendőrségtől, akik fizikai erőszakot alkalmazva kényszerítik őket a megszokott, társadalmilag elvárt, látszólagos rend és béke fenntartására. Ebben a világban a fő eszköz a terror és a félelemben tartás eszköze. Erre a társadalomra hajaz Collins *Az Éhezők Viadala* című regénye is. Annyi különbséget tudnék tenni George Orwell 1984 című kötetéhez képest, hogy Panem lakóinak gondolatai „biztonságban vannak”. Katniss ezt többször is megfogalmazta: azért nem beszél sokat, és azért fejlesztette ki a számára szinte állandóan viseletes „álarcát”, vagyis egy általános, közömbös arckifejezést, hogy a családját megóvjá a bajtól. Még családi körben is megtartja magának társadalomkritikus gondolatait, hogy a húga ne hogy véletlenül visszamondhassa. A Tizenkettedik körzetben a gondolatrendőrséggel azonosítható Békeőrök nagyon szelíden viselkednek velük, de a Viadal során, a Rutával folytatott beszélgetésből kiderül, hogy ez nem egy általános állapot, a többi körzetben szigorúan betartatják a törvényeket, és ennek eszközeként a fizikai bántalmazás is igen népszerű országszerte. Orwell tényezőnek nem számító, hiszen olyan kevésbé becsült „prolijai” és a körzetek lakói nagy hasonlóságot mutatnak, például abban, hogy alacsony létszínvonalon élnek (Kerek, 2013).

A korábban említett disztópiatípusok közül a másik nem más, mint az Aldous Huxley-féle *Szép új világ*. Ebben a társadalomban a béke, a rend és a nyugalom érdekében megfosztják az egyéneket azoktól a tulajdonságaiktól, amelyek emberré teszik őket. Például a saját, szabad akaratuktól. Ez egy látszólag humánusabb módja és folyamata a zsarnokságnak, mint az orwelli 1984 és a collinsi *Az Éhezők Viadalának* módszere, hiszen a fájdalom és a szenvedés, valamint annak a tudata és érzése, hogy megfosztják valamitől, nincs jelen. Huxley ezt a rendszert tökéletesen kifejlesztette, az egyes elemek, alfák, béták, delták, gammák, akikbe csak azok a tulajdonságok kerülnek beültetésre, amikre a munkájuk elvégzése során szükségük van. Erre a példára hozta létre Lowry *Az emlékek őre* világát, ahol a terror és a félelemkeltés helyett a vezetőség legfőbb eszköze a boldogság érzésének, illúziójának fenntartása (Kerek, 2013). Fontosnak

tartom megjegyezni, hogy Az emlékek őre világától valóban nagyon messze áll a félelem, hiszen minden negatív érzélem az Őrző birtokában van, a társadalom individuumai ebből semmit nem éreznek Jonas szökéséig, amikor rákényszerülnek az élmények, emlékek befogadására és az esetleges kellemetlen vagy fájó érzések hozzákapcsolódásával.

Ennek tudatában megállapíthatjuk, hogy a két műben a főszereplők környezetét tekintve erősen eltérnek a körülmények, bár a társadalmi erőviszonyokat tekintve megegyeznek egymással (Kerek, 2013).

A szövegek elbeszélését tekintve, míg Az Éhezők viadala elbeszélője, a történet elmesélője nem más, mint a főszereplőnk, Katniss Everdeen, aki ezt ráadásul jelen időben teszi meg, tehát a történetben azonnal értesülünk a fontosabb momentumokról, a kulcsfigura nézőpontja szerint. Ezzel szemben Az emlékek őre cselekménye egy narrátor elbeszélése alapján lesz ismeretes számunkra, aki múlt időben osztja meg velünk Jonas és a Közössége történetét. Ebben a műben a narrátor egy mindentudó szerepben van jelen, ismeri Jonast, ismeri a Közösséget, a szokásaikat, az életüket, és ismeri az Őrzőt is. A felnőtt olvasó tudja, hogy a történet egy kitalált helyen, kitalált szereplőkkel készült, de el tudja képzelni, hogy egy alternatív valóságban ez mégis megtörténhet. Azonban a felnőtt befogadó számára nem az a fontos, hogy ezt elképzelje, hanem hogy mit mond neki ez a szöveg a fikció világán keresztül (Petőfi, 1994, 41–43). A gyermeki befogadó, azonban teljesen más. Őt elvarázsolja az a hibátlan világalkotás, amit a narrátor elmesél neki, és nem a történet körülményein és a fikció beleszövésén gondolkodik.

Pintér Károly szerint az utópiák alapvetően filozófiai kérdések dramatizálásával foglalkoznak (Pintér, 2010, 188). Az utópiák – a disztópiákkal ellentétben – a jóra, a pozitívumra teszik a hangsúlyt, eszközüknek tekintik a fantasyelemek mellett az idealizmust is, de a világképek megalkotása során a racionalizmusra is nagy szükségük van (Simándi, 2010, 235). Ebből kiindulva, a disztópikus ábrázolás is a filozófiai kérdéseket emeli látómezejébe, csak hogy a nyomatékat a negatívumra helyezi át. Az

általam vizsgált két műben ezek a filozófiai témakörök a társadalom megfosztásában a szabad akarattól, a gondolkodás és az önellátás képességétől és a fizikai bántalmazás szembeállításában a boldogság-kultusz fenntartásának keserves, de eltökélt próbálkozásában nyilvánul meg.

Mint említettem, Czigányik Zsolt álláspontja szerint a disztópiákban a természetes-mesterséges ellentéte nagy gyakorisággal jelenik meg, és ez a konfliktus a mesterséges, az emberi erőforrások által előállított, mintegy „megteremtett” termékek győzelmével zárul, természetesen ezt az ábrázolásban is megjelenítve. Huxley a Szép új világ című világalkotásában is a mesterségest részesítette előnyben a természetes, Isten teremtette dolgokkal szemben, mert a valóságban annyira rettegett attól, hogy saját világa elgépiesedik (Pintér, 2010, 190). Miután Lowry Huxley példamutatását követve készítette el Az emlékek őre című, nagy sikerű alkotását, ebben is a mesterséges előállítás és az ember által kontrollált világkép tárul a szemünk elé, mint a látszólagos tökéletesség forrása.

Barcsi Tamás a szabadság kérdését tárja fel nekünk tanulmányában, az antiutópiák kérdéskörére vonatkoztatva. Az Éhezők Viadalában is megjelenő, Orwell-féle 1984 elnyomását totális elnyomáson alapuló félelemrendszernek nevezi. Mindkét műben az állam vezetősége abnormális politikai elképzelések alapján kormányozza a zsarnokság alatt élő társadalmát (Barcsi, 2010, 19).

Barcsi említést tesz a Huxley-féle Szép új világ erőszak- és félelemmentes elnyomásáról is, ami a számomra fontos, Lowry által teremtett világ jellemzője is egyben. Ezt a tökéletes technikai manipuláció világaként nevezi meg (Barcsi, 2010, 19).

Szerinte minden antiutópisztikus társadalom a saját jelenének negatív tapasztalataiból építi fel a megalkotott univerzumát (Barcsi, 2010, 20).

A központi problémát ezekben az alkotásokban a szabadság kérdésköre adja. Huxley történetében, a család fogalma nem létezik, Lowry ezen finomított. Jonas világában a család, mint olyan létező fogalom, az anya és az apa szó is a mindennapi használatukban áll, de a vérköteléket nem ismerik, minden gyermek sorsáról a vezetőség dönt, a születések pedig az

erre a célra tartott szülőanyák feladata. A szülőanyának beosztott lányok a társadalom szemében alantas és elítélendő emberek. Lowry azzal, hogy szinte „tenyészetként” működik az emberek születése, igencsak állatiasította a Közösséget. A Huxley megírta társadalomban nem volt megengedett szomorúságot érezni, ellene szedték az emberek a szóma tablettát. Lowrynál a szomorúság érzése ismeretlen volt, viszont a tablettát az ő világepítésében is hangsúlyt kapott. Az emberek féken tartására, a „bolydulás” megelőzésére a vezetőség egy tablettával reagált, amely szinte azonnal kifejtette a hatását. Míg Az emlékek örében a bolydulás egy elítélendő magatartásforma volt, Huxleynál a szexuális tevékenység igenis elvárt volt, de kötelességük szerint minden egyén minden ellenkező neművel megélte. A hosszan tartó érintkezést feslettnek ítélték meg. Huxley példájára Lowry is a béke és nyugalom érdekében az emberek szabadságát eltörli (Barcsi, 2010, 20–22.).

Orwell a totális elnyomás rendszerét a saját jelenéhez képest harminchat évvel későbbre alkotta meg. Collins regényéről nem tudjuk, mikor játszódik, csak annyi információnk van, hogy a jövőben, illetve hogy már a Hetvennegyedik Éhezők Viadala zajlik, tehát a körzetek felkelése a szereplők jelenéhez képest hetvennégy éve zajlott. A háború mindkét alkotásban szerepet kapott, Orwellnél a háború gondolata az emberekben való félelemkeltés miatt fontos, Collins világában pedig a háború következményeként alkotta meg a kormány a viadalt. Collinsra az Orwell által a világába beleszótt szándékos gyűlöletkeltés hathatott, hiszen a párttagoknak naponta vetített film ezt a célt szolgálta. Collins másképp szötte be ezt a gondolatot, ő az éhezés és a gyerekhalál irányából közelíti meg a körzetek egymás iránti gyűlöletének forrását. Ezen felül az aratás napi ünnepséget a Tizenkettedik körzet polgármestere kénytelen évente egy összegző beszéddel, kamerák előtt megnyitni, ebben elmondja a háború leverésének történetét, illetve a büntetést – a viadalt –, amellyel a Kapitólium sújtotta a körzeteket, hogy többé ne fordulhasson elő egy olyan ször-

nyűsleges küzdelem, mint hetvennégy évvel a történet jelene szerint. Tulajdonképpen ez is az uszítás eszközeként hat, mintegy csúfolódás, hogy ők még ezt is büntetlenül megtehetik.

A gondolatok szabályozásával és legfőképp megfigyelésével a Nagy Testvér a teljes társadalomra kiveti a terror hálóját, kivéve persze a prolikat, akikkel annyit sem foglalkoznak, hogy megfigyeljék őket. Katnissnek is rendszabályozni kell a gondolatait, mert ha olyat mond, ami becsmérli a társadalmat, a büntetés nemcsak őt, hanem a családját is sújtja. Az más kérdés, hogy a családja akkor is hatalmas bajban lenne, ha Katniss elégedetlenkedéséért csak ő maga kapna büntetést, hiszen a lány él a családfenntartó szerepében (Barcsi, 2010, 22–24.). A kormány megbízásából, a Békeőrök „közreműködésével” azonban sokkal kevesebb a halálózások száma, mint az éhínség által elragadott embereké. Ez is a vezetőség számlájára írható, de véleményem szerint ebben mutatkozik meg igazán a rendszer ijesztő hatékonysága. A halálózási arány magas, a kormány embereinek alig szükséges ehhez hozzátenni, és a halál okát az esetek túlnyomó többségében betegségként könyvelik el, semmiképp sem az éhezés hatására történt, tehát az elnök „mossa kezeit”.

Lowry és Collins disztópiája közös abban is, hogy a remény, amely egy jobb világ eljövételét ígéri, jelen van. Ezt a reményt a lázadók hozzák el, jelen esetben Jonas, illetve Katniss, akik konfrontálódásukkal a zsarnok vezetőikkel szemben a társadalmuk javulása felé megtették az első lépést. Mindketten átlagemberek, és bátorságukkal érik el azt, ahova a regények végére eljutnak (Barcsi, 2010, 36).

Disztópiáinkban a világ megmentésére gyermekek hivatottak a felnőttekkel szemben, hiszen ők képtelenek megoldani a helyzetet. Ezért hárul a gyermekekre, a fiatalokra ekkora felelősség (Gombos, 2019).

Mindkét regényben a gyermek/kamasz döntése indítja meg a történetvezetés fonalát, és nem elhanyagolható tényező az sem, hogy ez a döntés a fiatal hősök környezete számára egy hatalmas meglepetést okoz (Gombos, 2019). Gondoljunk csak bele, már az is milyen hatással volt a Közösség tagjaira, hogy Jonas megkapta az Őrzői szerepet, a másik oldalon

pedig Katniss önként jelentkezése áll egy halálos viadalra, de a húga helyett bátran elvállalta ennek a terhét.

Hubler szerint Az emlékek őre az utópia kategóriájába tartozik, míg Az Éhezők Viadala a disztópiáéba. Gombos ezzel nem ért egyet, hiszen mindkét alkotás a jelennel foglalkozik, mindkettőben van egy norma, ami szerint a lakosság él. Lowrynál ez a norma pozitív képet mutat, Collins világa, azonban egy negatív, elrettentő képet fest. Lowry világábrázolása hiába tűnik tökéletesnek a kezdetekben, a történet előrehaladásával, Jonas szemszögén keresztül megismerjük és fokozatosan tartjuk egyre romlottabbnak ezt a társadalmat (Gombos, 2019).

Míg Az emlékek örében Jonas egy tizenkét éves kisfiú, egy gyermek, akinek a mű elején az az egyetlen vágya, hogy beilleszkedhessen a társadalmába, és sem a külsejét illetően, sem pedig a mindennapjaiban ne térjen el a vele egykorú társaitól. Nem is csoda, hogy ez után vágyakozik, hiszen a társadalmilag elvárt, hogy senkinek ne legyenek önálló gondolatai, ötletei, sem pedig érzései, csak a hangszórón bmondott utasításokat kövesse az egész nemzet. Nem véletlen az sem, hogy a családok nem a saját gyermekeiket nevelik, sőt nem is szülhetnek gyermeket azok, akiknek nem ezt a feladatot osztotta a vezetőség. Ugyanakkor a tökéletesség illúzióját tárja elénk az író, pontosan azzal, hogy nem szenvednek az ott élők sem a negatív érzelmektől, sem pedig az éhezéstől, a bűnözés pedig ismeretlen fogalom a túlzásba vitt szabályozásoknak köszönhetően. Jonas, aki a számára vezetőségtől kiosztott tanulmány és későbbi elfoglaltság, az Őrző feladatkörének átvállalására kényszerül, fokozatosan ismeri meg a fájdalmas valóságot, és fokozatosan ábrándul ki a maga tökéletesen felépített világából, lépésről lépésre magányosodik el. Bizonyára nem véletlen a névválasztás, hiszen a Jonas a Jónás név angolszász megfelelője. Jonas és Jónás között párhuzamot vonhatunk, hiszen mindketten a prófétaszerepet nehezen vállaló karakterek (Gombos, 2010, 179). Jonas helyzete nagyon nem egyszerű, az őrzői feladatok ellátásával tulajdonképpen magára vállalja a népe szenvedéseit, de a feladata ezen túlmutat. Gyerekként a világ megmentése válik a küldetésévé. Ha elbukik,

mint az elődje, Rosemary – aki még az emlékek átadása alatt vállalta az elbocsátását, tehát kvázi egy öngyilkosságot, mert ezt látta az egyetlen menekülőútnak a szorult helyzetből – nemcsak ő maga, Jonas bukik el, hanem a fontos feladata, miszerint a világ sorsa az ő kezében van, is elveszik. A helyenként megjelenő őrlődés, hogy az egyéni érdekeit vagy a közösséget válassza, a kötet végére egyértelművé válik. Jonas mint új Őrző távozásával elszabadulnak az emlékek, és a hozzájuk kapcsolódó érzelmek visszakerülnek a Közösséghez. Gombos Péter szerint Jonas sorával szemben a Közösség megmentése a fontosabb, illetve a függővéges befejezés (csak vélekedhetünk, hogy Jonas és Gabe biztonságban megérkeztek-e) egy szünni nem akaró izgalomforrásként hat, még a sorozat következő részének megjelenése idején is (Gombos, 2010, 180).

Az emlékek örével „utódaiban” a főszereplők nemcsak hogy idősebbek (Jonas tizenkét éves, a későbbiekben a főhősök korát tizenhat és tizenhét év közé tették a szerzők), de jellemzően fiú helyett lány lett a világ megmentésére kiválasztott tinédzser. Ez a korábban említett, disztópiák „harmadik hullámának” köszönhető. Az ebben a törekvésben résztvevő alkotások mind részei az ifjúsági irodalomnak, a disztópiákon belül, azonban mégis egy másik, új alketagóriába kell őket sorolnunk. Ez az alpont pedig, a romantikus, lányregényes szál megjelenése okán a Gombos Péter által elnevezett „fehér disztópiák” családjá (Gombos, 2019). A lányok azáltal, hogy azonosulni tudtak kedvenc könyveik főhősével, sokkal nagyobb számban kezdték olvasni ezt a fajta irodalmat is, amiben nem kis számban megjelennek a sci-fi elemek is. Eddig ez a fiúk sajátjaként volt számon tartva. Úttörő szerepben a 2005-ben megjelent, Stephanie Meyer jegyezte *Alkonyat áll*, hiszen ennek hatására indult el a lányok körében is a korábban ennél a nemnél kisebb népszerűséget mutató tematika, például a vámpírtörténetek vagy egyszerűen a fantasyirodalom. Ennek a forradalomnak köszönhetően, amikor Collins regénye már fehér disztópiaként megjelent, hatalmas népszerűségnek örvendett. Így jutunk el Az emlékek őre sikereitől a Goodreads által minden idők legnépszerűbb ifjúsági regényének tartott kötetéig, *Az Éhezők Viadalához* (Gombos, 2019).

Katniss egy tizenhat éves, lázadó kamaszlány, országa egyik legszegényebb területéről, a Tizenkettedik körzetből. Lázad édesanyja depresszív magatartása ellen, valamint hatalmas harag gyűlt benne, amiért a szülő szükség idején nem tudott a gyerekei mellett állni lelki betegsége miatt. Ezek mellett a lelki megpróbáltatások mellett egy család fenntartásának a felelőssége is terheli a fiatal lányt. Katnissnek az édesapja halála után, bár még csak egy végletekig elgyengült, érzelmileg sérült tizenegy éves gyermek volt, el kellett látnia egy háromfős családot, miközben az állam az árulás legkisebb gyanúja miatt is halálbüntetést szabhat ki. Katniss ezt a feladatot vadászattal látta el, amivel mindennap megsértette a törvényt. Emellett a legnagyobb faktorú félelmet a minden évben megrendezésre kerülő Éhezők Viadala szolgáltatja az ország népének, hiszen a Kapitólium lakosságának kivételével minden tizenkét és tizennyolc év közé eső fiatalnak szerepelnie kell a körzetenkénti sorsoláson. Minden viadal alkalmával a huszonnégy kiválasztottból huszonegy az egész ország szeme láttára hal meg a társai keze által.

Az Éhezők Viadala elsőpró sikere feltehetően elsősorban Katniss Everdeen egyéniségének köszönhető. Személyisége alapján bármely olvasó, aki a kezébe veszi az alkotást, azonosulni tud vele. Katniss a hűga irányában mutatott szeretettel és önfeláldozásával, valamint hatalmas bátorságával is kitűnik a nagytöbbség közül. Tulajdonságait tekintve egy átlagos kamaszra ismerhetünk, makacs, határozott, önfejű és az elhatározásaiból nem enged. Ahogy egyre inkább megismerjük, rájövünk, hogy ezek a tulajdonságok teszik őt szerethetővé, erre Cinna világít rá, amikor Katniss nem mer kamera elé állni az interjúztatásra, mert semmilyen pozitív személyiségjegyet nem tudtak kidomborítani számára. Peeta segítségével a győzelemhez vezető út simábbá válik, amikor a tömegeket a sajtón keresztül maguk mellé tudták állítani a szerelem ígéretével. Ezzel a lázadás, ami eleinte abszolút nem tudatosan zajlik, kezdetét veszi (Gombos, 2019).

Katniss életcélját is fel kell tárnunk. Ez az eredeti lányregényekben úgy jelent meg, hogy a hölgy a megfelelő kérőt és a házassági ajánlatot várta,

majd az egybekelés bekövetkezése után egy hosszú, boldog, romantikus életet élt férjével. Katniss tekintetében a boldog életig vezető út valame-lyest eltér a klasszikustól. Ebben a műben, mivel a világ teljesen más feltételeket szab, a választás lehetősége és a házasság fogalma is kétségbe vonódik, a kiegyensúlyozott élet illúziója, pedig nem is kísértette meg főhősünket. A lányregényes disztópia ezt az elemet emeli ki, de a szerelem keresése mellett a világ megmentése is fontos, befolyásoló tényezője a főszereplő életének (Gombos, 2019).

Összefoglalva: Jonas otthona is egy elnyomó rendszerű diktatúra, hiszen minden alapvető dolog (például az öltözködés, érzelmek és azok mindennapi átbeszélése, éghajlat-szabályozás, nemek újra elnevezése, A és B jellel ellátva) megszabott keretek közé van szorítva, azonban Panem, Katniss otthona egy sokkal erősebb abszolutista rendszerben kiépült zsarnoki vezetőséggel rendelkezik, élén Coriolanus Snow elnökkel. Ugyan ebben a társadalomban az érzelmek és az öltözködés nincs megszabva, de az éhínség és a folyamatos elkeseredettség állapota a teljesen elgyengült, beteg szervezetű, a szénporból már kimosakodni sem tudó emberek életét még nehezebbé teszi. Az ebből való kitörést gátolja a kiszolgáltatottság és a reménytelenség folyamatosan fennálló állapota.

Mindkét regény valamikor a távoli jövőben játszódik, Az emlékek őre meghatározhatatlan helyen, míg Az Éhezők Viadalából kiderül, hogy Panem a valamikori Észak-Amerika hamvaiból nőtte ki magát. Nem lehet véletlen a Panem elnevezés, elég csak a „panem et circenses” mondásra gondolnunk, ami jelentésében annyit tesz, „kenyeret és cirkuszt” (Kerek, 2013). Cirkuszt – a Viadalon formájában – valóban szolgáltatták a népnek, ám a kenyeret kevésbé. Ezt az örökérvényű igazságot azonban alkalmazhatjuk Az emlékek őre világára összpontosítva is, hiszen abban a tökéletesen megalkotott államban az élelem is és a szórakozás is biztosítva volt az éves ceremóniák megrendezésével.

Az Éhezők Viadala főhősének a magánéletében és a közéleti pályájában is nagy terheltsége van, hiszen az emberek a kamerák által mindent láthatnak rajta, ebbe beleértve az érzelmeit is. A magánéleti nehézség pedig

a családjáért való aggodalom, még az arénában sem hagyja magára, illetve a vidala vége felé Peeta életben maradását is jeleni Katniss számára. Úgyesen hidalja át a problémákat és teljesít a körzetében is, ahol csak a privát gondjaival kell megbirkóznia és a média mindent rögzítő szemei előtt is, ahol az élete a tét (Gombos, 2019).

Katnissben és Jonasban közös vonás, hogy mindketten fellépnek a zsarnokság és az elnyomás ellen. Katniss azonban, Jonas-szel ellentétben nem a lakosság érdekét tartotta szem előtt, hanem a családja megmentésére fordította a hangsúlyt és azoknak az ellátására (Gombos, 2019).

Katniss a vívódásai mellett egy nagyon erős karakter, emellett pedig rendkívül gondoskodó is. Ruthven azt mondja, Katniss gondoskodása nem a nőiség megvalósulása a karakterben, hanem a hős-mívoltjának felszínre törése (Gombos, 2019).

Szereplőit tekintve Az emlékek óráiban nincs olyan sok szereplő, Jonason kívül a családja, apja, anyja és a húga, Lily, valamint öccse, Gabriel megemlézése fontos, rajtuk kívül pedig az Őrzőt és Jonas két barátját, Ashert és Fionat emelném még ki a mellékszereplők közül. A család jelentősége véleményem szerint megkérdőjelezhetetlen, hiszen Jonas az Őrzővel folytatott emléktáradáson kívül jóformán csak velük folytat párbeszédet, ennek a legfőbb oka pedig a kötelező beszélgetés az aznapi érzelmekről. A két barát is nagy jelentőséggel bír, hiszen ők képesek asszimilálódni ebbe a társadalomba, szemben Jonasszal. Ez is jelzi számára, hogy ő valamilyen oknál fogva kívülálló, majd ezután, míg a barátait elhelyezik két nekik megfelelő munkakörbe (Fionát idősgondozóvá választják, Ashert pedig szabadidőszervező-helyettessé), őt kiválasztottá avatják a Tizenkettes ceremóniáján, hogy átvegye az aktuális Őrző helyét. Jonas az idő előrehaladtával fokozatosan idegenedik el ettől a társadalomtól, amit a Közösség képvisel, és mind a pozitív, mind pedig a negatív emlékek megszerzése is erősíti őt ebben az álláspontjában. A végső elidegenedést az jelenti számára, amikor rájön, hogy az elbocsátás nem azt jelenti, amit a Közösséggel elhitettek, hanem az elbocsátás fogalma megegyezik egy tulajdonképpen gyilkossággal.

Az Éhezők Viadalában is közel ennyi szereplő van, akit ki szeretnék emelni, természetesen a főszereplőt, Katniss Everdeent, a másik kiválasztottal, Peeta Mellarkkal együtt. Katniss családja, az édesanyja és a húga, Primrose, bár mellékszereplők, a történet elején nagyban járulnak hozzá a cselekmény elindulásához, az izgalom kialakulásához. Még két kulcsfontosságú szereplő van a kötetben, Haymitch Abernathy, a Tizenkettedik körzet kiválasztottainak mentora és Effie Trinket, aki ahol tudta, segítette kiválasztottjait. Ugyan ebben a kötetben nem tartozik a központi szereplők közé, szólni szeretnék Gale Hawthorne-ról is, aki amiatt lényeges ebben a regényben, hogy a vadászat során Katnissnek egy jó alapot adott többek között a csapdakészítés és kimondottan a hurkos csapdák terén. Ez sokszor mentette meg a lány életét, mind a Tizenkettedik körzetben az éhhaláltól, mind pedig a viadal arénájában. Megemlíteném még a többi, név szerint szereplő kiválasztottat, az Első körzetből Glimmert, a Második körzetből Catót és Clove-ot, a „rókaképű lányt”, valamint a Tizenegyedik körzetből Rutát és Tresht. Ők mind fontos szerepet töltenek be a viadal ideje alatt, nagyban befolyásolják a játék menetét, ami főszereplőnk, Katniss sorsának alakulása szempontjából nagyon fontos.

Úgy gondolom, fontos megemlítenem a kiemelt szereplők belső tulajdonságait, jellemvonásait is, valamint az esetleges jellemfejlődéseket (Dicső, é. n.).

Lois Lowry és Suzanne Collins is nagyon izgalmas világot teremtett számunkra Az emlékek óra és Az Éhezők Viadala című regényekben, ez a két univerzum nem lehetne ilyen figyelemre méltóan lebilincselő a szereplői sokszínűsége, a tulajdonságaik sokrétűsége nélkül. Mivel a szereplők jellemét tekintve nem találtam megfelelő szakirodalmat, én magam fogok róla szót ejteni és törekszem a szakszerű elemzésükre.

Az emlékek őre szereplői

Először Az emlékek őre szereplőit vizsgálom meg tüzetesebben és szedem össze a belső tulajdonságaikat. Természetesen Jonasszel kell kezdenem a sort, hiszen a kulcsszereplőről van szó. Jonas a korához képest igazán érett gyermek, ezért is lehetett rábízni a kiválasztottságot. Érzelmi fejlettsége mellett nagyon felelősségtudó gyermek és gondoskodó is, hiszen Gabriel nélküle életét vesztené volna. Kíváncsi is az örökítőtől kapott emlékekre, és mivel a fájdalom és a háború emlékét is szívesen fogadta, hogy az örökítő szabadulhasson a szenvedéseitől, nagylelkűnek és jószívűnek is nevezhetjük Jonast. A türelme is megemlítendő, hiszen Lilyvel is mindig kedvesen, együttérzően és toleránsan bánt, Gabriel altatása a szép emlékekkel még több odaadást igényelt.

Az előző Órzo, aki Jonas örökítője, nagyon bölcs, hiszen minden tudás birtokában és minden emlék tudatában van, ami valaha az emberiséggel történt. Együttérző és óvatos is, hiszen nagyon óvatosan adagolva adta át emlékeit Jonasnak. Előrelátó és okos, hiszen a történet végén, amikor Jonas elhatározza, hogy nem marad a Közösséggel, és nem végzi el őrzői feladatát, az örökítő támogatja ebben, és segíti a szökésben Jonast és a vele szökő kisgyermeket, Gabrielt is.

Jonas családjának inkább az attitűdjéről tudunk biztosat, mégpedig azt, hogy az anyuka és az apuka is törvénytisztelő polgárok, elfogadják a meghatározott rendszert, nem kételkednek annak jóságában és tökéletességében. Ebben a szellemben nevelik gyermekeiket, Jonast és Lilyt is. Jonas véleményem szerint mindig is sejtette, hogy nem illik bele ebbe a társadalomba igazán, ezáltal nem is tud úgy integrálódni sem a saját családjába, sem pedig a Közösségbe. Ezt támasztja alá a szemszíne is, hogy az övé kék, míg minden társáé és ismerőséé barna. Ebben egyetlen magához hasonló embert ismer, amíg Gabriel a családjukhoz nem kerül. Az is fontos részlet Jonas családjával kapcsolatban, hogy véleményem szerint a szülők között felcserélődtek a nemi szerepek. Az anyuka az Igaz-

ságügyi Hivatalban dolgozott, magas beosztásban, úgy vélem bírói feladatokat vagy ehhez hasonlókat láthatott el. Az apuka a Dajkálóközpontban, dajkálóként tevékenykedik, az újgyermek, vagyis újszülöttek ellátásában, Gabriel is így kerül a családhoz, hogy a központban nem tud nyugodtan viselkedni, ezért az elbocsátás elkerülése érdekében Jonas apukája engedéllyel magához veszi, hogy családi környezetben szocializálódhasson. Ez Jonas apukája személyiségéről és tulajdonságairól azt árulja el, hogy jószívű, gondoskodó ember, de sajnos annyira vakon követi a rendszert, amelyben él, hogy képes lett volna egy injekcióval meggyilkolni Gabrielt, amikor ezt követelte a hagyomány.

Asher és Fiona, Jonas barátai, szintén nagyon hűséges követői a rendszernek. Asher az infantilis viselkedése miatt került a szabadidőszerzőhelyettesi pozícióba, de a gyerekes viselkedés ellenére ő is a szabályok szerint viselkedik és él. Fiona már a Tizenkettes ceremóniája után az Öreg házába került, itt találkozott is az elbocsátással, sőt ő maga is végzte, amikor egy-egy idős abba a helyzetbe került, hogy „el kellett bocsátani”. Ez az időseknél valamiféle ünnepnek számított, véleményem szerint ez egy kicsi hasonlatos a mexikói Día de Muertosra, vagyis a mexikói halottak napjára, hiszen abban a kultúrában is vidám, önfeledt esemény a halál ünnepe.

A következőkben Az Éhezők Viadala szereplőit vizsgálom meg a jellemvonásai alapján.

Az Éhezők Viadala szereplői

Kezdjük a főszereplővel, Katniss Everdeennel. Katnissről az első dolog, ami eszembe jut, hogy nagyon bátor, sőt vakmerő, ugyanakkor egyértelműen hűséges is. A családja fenntartása miatt hatalmas felelősségérzettel rendelkezik, ami a mindennapi betevő megszerzésekor is jelentkezik, illetve nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a húga helyett önként je-

lentkezik a viadalra, amelyen az életét is veszítheti. Ekkor Katniss elhárítja, hogy haza fog menni a családjához, hogy továbbra is ellássa őket, és ezt makacsul be is tartja. Sajnos egy kicsit konok, ezt abból tudjuk, hogy Haymitchnek nem nagyon sikerül a viadal előtti bemutatkozásra semmilyen szerepet ráerőltetni. Gyanakvó és kishitű, hiszen Peeta többször is bebizonyította neki, hogy kedveli, nem akarja bántani, mégsem hitte el neki. Természetesen ebben az is közre játszott, hogy Katniss sem akarta megölni a fiút, emiatt inkább megtartotta a tisztes távolságot, amíg be nem jelentették, hogy feloldják a korábbi szabályokat, és a Hetvennegyedik Éhezők Viadalán egyszerre két győztes is lehet, ha ugyanaból a körzetből jöttek. Ez megint Katniss hűségére és gondoskodására vall, hogy megkereste a sérült fiút és meggyógyította, hogy hazavihesse magával, sőt a Bőségszaruhoz is elment az életben marad játékosoknak szervezett lakomára Peeta gyógyszeréért a vérmérgezésére. Emellett az is bizonyítja ezeket a tulajdonságokat, ahogy Rutával bánt, ahogy védelmezte még a hideggel szemben is, valamint ahogy a holttestét feldíszítette virágokkal. Ez is a lázadás egyik formája volt.

Okosnak is mondhatjuk, hiszen amikor már csak ő és Peeta maradt életben az arénában, nem hagyta, hogy bármelyikük is meghaljon, ugyanis tudta, hogy nem fogják megengedni, hogy mindketten életüket veszítsék az éjfűrt nevezetű bogyós gyümölcstől, és a viadal győztes nélkül maradjon – emiatt vált csak igazán lázadóvá a Kapitólium szemében. Lázadása jelképe a fecsegőposzáta lett, amit Madge-től, a Tizenkettedik körzet polgármesterének lányától, egyetlen barátnőjétől kapott egy arany díszű formájában. Katniss az évek alatt, amit édesapja nélkül töltött, létrehozott egy falat, amelyen nem engedett át senkit Gale-en és Primen, a hűgán kívül. Ezt azért tette, mert nem tudta elviselni a fájdalmat, amelyet a veszteség során átélt, és mert csakis úgy tarthatta életben a háromfős családját, ha a tizenegy éves kislányból, aki akkor volt, egy felelősségteljes, nagy teherbírási kamasszá vált. Ezen felül áltatta magát, mert egyértelműen szerelmes volt Peetába, de nem vallotta be, a túlélésre fogta a színjátékot.

Peeta Mellark személyiségét tekintve egy végtelenül kedves, gondoskodó és okos alaptermészetű fiú. Katnisshez fűződő, gyerekkor óta tartó szerelme is közrejátszik abban, ahogy a lánnyal viselkedik, de Peeta ilyen jellem, ott segít, ahol tud. Haymitchsel is így viselkedett, amikor részegen rosszul lett, elvitte megmosdatni. Ezek mellett rendkívül ravasz is, és szeret szerepelni, nem jön zavarba, ha emberek előtt kell megmutatnia magát, Katniss-szel ellentétben. Amikor a viadal előtt bemutatták a versenyzőket, Peeta előállt az ötlettel, hogy bevallja a lány iránti szerelmét a kamerák előtt, ezzel is biztosítva maguknak a támogatást. Peeta Mellark bátor is. Katniss-t Catóval szemben is megvédte, bár ő ebben a küzdelemben halálos sebet szerzett, és a lány segítsége és gyógyítása nélkül meg is halt volna. Viszont Katniss nem volt járatos a gyógyításban, így sajnos Peeta elveszítette a bal lábát. Ekkor is megmutatkozott a nemes lelke, ugyanis semmit nem mondott erre Katnissnek, nem hibáztatta, örült, hogy megmentette az életét. Sajnos hiszékenynek és alacsony önbecsülésűnek írhatjuk még le, ugyanis Katniss nem vallotta be, hogy ő is szerelmes volt Peetába, a fiú pedig el is hitte neki, hogy nem szereti.

Haymitch Abernathy a Tizenkettedik körzet kiválasztottainak iszákos mentora volt. Tulajdonképpen érthető, hogy alkoholistává vált, hiszen a győzelme utáni mentorévek alatt rengeteg fiatal, Tizenkettedik körzeti lakos halt meg a szeme láttára és a szárnyai alatt. Az utolsó körzet lakói betegek, szegények és rosszul tápláltak, így nem csoda, hogy nem tudtak teljesíteni a viadal alatt, ez nem Haymitch hibája volt, ő viszont belebetegedett ebbe. Alapszemélyiségét tekintve Haymitch mogorva, makacs, és ragaszkodik a saját magának írt szabályaihoz, valamint a napi alkoholmennyiségéhez... Amikor kisorsolják Primet, és Katniss önként jelentkezik, Haymitch már látja, hogy egy igazi harcossal van dolga ebben az évben, és lát esélyt arra, hogy a Tizenkettedik körzet versenyzője nyerhessen ezen a viadalon. Erre rásegít az, hogy Peeta ilyen leleményes, és ilyen jól ért az emberek manipulálásához. Végül a mentoráltjai életéért csökkenti az alkoholmennyiséget, és teljes figyelmét annak szenteli, hogy a

játékosaiból bajnok lehessen. Haymitch jól végzi a dolgát, lelkiismeretesen segít a rábizott gyermekeknek, meg is szereti őket.

Effie Trinket egy kapitóliumi lakos, az ő feladata a Tizenkettedik körzetből történő sorsolás és a viadal kezdetéig a kiválasztottak útjának egyengetése. Effie is nagyon megszerette a kiválasztottait, és ahol tudta, népszerűsítette őket a gazdag ismerőseinek, ezzel is a támogatók sorát gyarapítva. Effie egy nagyon jószándékú, kicsit butuska nő, de ez a kapitóliumi származásából ered. Emellett, azonban rendkívül állhatatos és kiáll a saját igaza mellett, főleg, ha a jómodorról van szó.

Primrose Everdeen Katniss tizenkét éves kishúga, akit az első aratásán ki is sorsoltak a Hetvennegyedik Éhezők viadalára a Tizenkettedik körzet versenyzőjeként. Prim nem szeretné, hogy Katniss átvegye a helyét, nagyon szereti a nővérét, és nem tudna azzal a gondolattal élni, hogy miatta halt meg. Megkéri Katniss, hogy nyerve meg a viadalt, és térjen haza. Prim nagyon tisztalelkű, jószívű, tehetséges lány, ékes példa erre a beteg kecskéje, Lady, akit Katniss-től kapott ajándékba, és akit kigyógyított a betegségeiből, valamint Kőkörcsin, a macskája, aki szintén betegen szegődött hozzájuk, de Prim a szeretetével és az adottságával meggyógyította. Édesanyjuk is ugyanilyen tehetséggel gyógyít, saját magát is ő kezelte ki a depresszióból, amelyben férje elvesztése után szenvedett. Nagyon szerette a gyermekeit és minden tőle telhetőt meg akart adni nekik.

Gale Hawthorne Katniss jó barátja és társa volt a vadászatban. Sok mindenre megtanította Katniss, és ellátta jótanácsokkal akkor is, amikor a Kapitóliumba indult. Személyisége nagyon hasonlít a lányéra, makacs, de hűséges, kitartó, felelősségteljes, és ugyanolyan magas falat emelt a szíve köré, mint Katniss. Sorsuk is hasonló, az ő édesapja is bányász-rencsétlenségben halt meg, csak neki a több testvére miatt nagyobb családról kell gondoskodnia.

Cinna Effie-hez hasonlóan szintén kapitóliumi lakos, akinek soha nem kellett nélkülöznie. Stílustanácsadóként dolgozik, a Hetvennegyedik Éhezők Viadala az első év, amikor ebben a munkakörben tevékenykedhet. Hatalmas előnyhöz juttatja Katniss, hiszen a korábbi évek stylistjai a

meztelenséget részesítették előnyben, szénporral beszórva, vagy a bányászruhát választották a bemutatkozás jelmezének, a körzet sajátosságait bemutatva. Cinna okos volt, tudta, hogy ha kiemeli a kiválasztottjait a többi közül, nagy fölényhez jutnak. Ezért a tehetségét megcsillogtatva kifejlesztett egy speciális ruhát, amely egyfajta szintetikus tűzzel ég. Természetesen ezzel a saját sikerét és megbecsülését is kivívta, de nem ez volt az elsődleges célja. Cinna nem volt nagyravágyó, csak segíteni szeretett volna egy, lényegében halálra ítélt lánynak. Végül barátságot is kötöttek Cinna segítőkészségének és nyíltságának köszönhetően.

Ruta a Tizenegyedik körzet kiválasztottjaként került az arénába, és már a sorsolás visszatekintésekor megakadt rajta Katniss szeme, ugyanis a húga ártatlanságát látta meg benne. A kislány volt a játékok legfiatalabb versenyzője ebben az évben. Ő is valamiféle vonzódást érzett Katniss irányába, a biztonságot nyújthatta neki, hiszen folyamatosan a lány közelében járt. Főszereplőnk Ruta közbenjárására fedezte fel a vadászdarázsfészket is. Itt jelenik meg a leginkább a kislány jószándéka és törődése, hiszen Katniss is megcsípték a darazsak. Ő ahelyett, hogy sorsára hagyta volna, meggyógyította az ellenfelét, és végül szövetkeztek is.

Treshről nagyon keveset tudunk, de megkegyelmezett Katnissnek, amikor megtudta, hogy óvta Rutát. Ez könyörületre vall részéről.

Cato az utolsónak maradt versenyző, akikkel szemben Katnissnek és Peetának fel kellett lépnie. Cato teljes egészében a Kapitólium bábja volt, és erre ő maga is rájött a halál torkában. Mivel a Második körzet „hivatásos kiválasztottja” volt, gyerekkora óta arra készült, hogy egy nap önként jelentkezzen a viadalra. Amikor már a játékok végére kezdtek érni, Cato megvilágosodott, hogy eddig sem élt, nem baj, ha meghal, hiszen a Kapitólium elvette az életét ezzel a felkészüléssel. Vérszomjas, könyörtelen fiatal volt, de ez a neveltetéséből adódik. Amíg társa, Clove élt, az ő szándékuk is az volt, hogy mindketten hazamennek, ám Tresh megölte a lányt. Cato még az utolsó percben is magával akarta ragadni Peetát, lerántani a Bőségszaruról a farkasok közé, ennek Katniss állt az útjába.

A személyiségjegyek áttekintése után szeretném a két megalkotott univerzumot a diktatórikus vonások alapján áttekinteni a teljesség igénye nélkül.

Disztópikus világépítés a regényekben

A korábbiakban említett orwelli és huxley-i világépítést itt is meg kell említenem, hiszen ezek nélkül az alkotások nélkül korántsem létezhettek eme két csodálatos gyermek- és ifjúsági irodalmi alkotás.

A disztópiák a rettegett és elrettentő jövőképet jelentik, illetve azt, hogy a megvalósulásukkal számolnunk kell. A javulva fejlődésből való kiábrándulás vagy az eleve hitetlenkedés ezzel kapcsolatban hozza létre leginkább a disztópikus művek alapköveit (Balázs, 2006).

Jonas világának nem ismerjük a nevét, sem pedig a pontos elhelyezkedését. A vezetőit sem ismerjük pontosan, de azt tudjuk, hogy egy bizottság döntött a fontosabb dolgokról, például az elbocsátásról, illetve hogy teljesen a befolyásuk alá vonták a Közösség lakóit. Az egymás iránti vágyat bolydulásnak nevezték, ezt tablettával kezelték és vonták meg az emberektől. A szabad akarat és az önálló gondolkodás nem is létezett. Az emberek hazugságokkal kendőzték el a gyerekek előtt az elbocsátás valódi jelentését, de a gyerekeknek tilos volt a hazugság. Az aktuális nap folyamán felmerülő érzelmekkel kapcsolatban minden vacsora után tartani kellett egy beszámolót, azonban ezek nem lehettek igazi érzelmek, ugyanis csak felszínesen ismerték őket. A tökéletesség látszatának fenntartására szolgál, hogy a telepen nincs bűnözés, még lopás sem, hisz a bűncselekmények elbocsátással járnak. De nincs éhínség sem. Az étel minden vacsora előtt, minden család ajtaja elé van helyezve az erre a feladatra képzett lakosok által. A maradékot is ők viszik el. Az emberek boldog tudatlanságban élnek. Vannak zárt ceremóniák is, ezekről felvétel készül, amelyhez csak a vezetőség és az aktuális Őrző férhet hozzá, az

átlagemberek nem. Az eszményi lét kialakítására és megőrzésére létrehozták az egyenlétet, miszerint mindenki ugyanolyan része a kifogástalan egésznek, illetve az éghajlat-szabályozást. Az emberek nem ismerik a havat, sem pedig a hozzá kapcsolódó ünnepeket, tárgyakat, így a karácsonyt, a szánkót vagy épp a korcsolyát sem. Az ünnepek sincsenek személyre szabva, nincs születésnap, a Tizenkettedik ceremóniáig közösen tartják meg, emlékeznek meg évente egy rendezvénnyel az idő múlásáról. A tizenkettedik után nincs jelentősége az időnek. A lakosság nem ismeri a színeket sem. A sok jó látszatának fenntartása ellenére nagyon komor, egységesítő, elnyomó és beskatulyázó Jonasék társadalma, és a halál lengi körül nap mint nap.

Ezzel szemben tudjuk, hogy Az Éhezők Viadala egy országban játszódik, amelyet Panemnek hívnak, és be tudjuk határolni, hogy az egykori Észak-Amerika helyén jött létre. Ismerjük az ország irányítóját, a teljhatalmú Snow elnököt, aki nem rest a halálbüntetések kiszabására. Továbbá azt is tudjuk, hogy Panemet a Kapitólumból irányítják, még hozzá az elnöki palotából. Tudjuk, hogy Panem a Kapitólumból és az öt körülvevő tizenkét körzetből áll, mindben mást állítanak elő, a Kapitólum szolgálatába állítva, ebből néhányról azt is tudjuk, mivel keresik a kenyerüket. Az Első körzet luxuscikket gyárt a Kapitólumnak, a Harmadik körzetben gyárak vannak, a Negyedik körzetben halászattal foglalkoznak, a Tizenegyedik körzet feladata a mezőgazdálkodás, a Tizenkettedik körzetben pedig szenet bányásznak. A rengeteg munka után is nagyon küzdelmes az élet, ugyanis a körzetekben nagyon gyakori az éhínség, ezzel szemben a Kapitólumban akkora gazdagság van, hogy az odaérkező kiválasztottak fel sem tudják fogni. Míg a körzetek nagyon elmaradott körülmények közt élnek, a kapitóliumi fényűzés akkora méreteket ölt, hogy elég néhány gombnyomás és szinte minden a kényelmükre szolgál. Nem is csodálkozhatunk, hogy a körzetekben élők megvetik a Kapitólum lakóit. Szinte már bizarr az a fajta, hatalmas méreteket öltött különbségtel, hogy az ország egyik felén élőknek élelemre sem telik, sokan éhhalált

halnak, ami természetesen sosincs elismerve, a halál okát általában öreg-ségként vagy betegségként tartják számon. Erről a megkülönböztetésről, azonban a kapitólimi lakosság nem tehet, véleményem szerint nem is tudnak róla, hogy az odaérkező kiválasztottak milyen mélyszegénységből és nyomorból kerülnek az arénába. Voltaképpen ők ezt egy műsornak fogják fel, a szórakoztatásukra történik mindez. A legnagyobb vizálysztító cselekedet azonban az, hogy a kapitóliumi gyerekek biztonságban, megfelelő gondoskodásban, élelemmel ellátva élnek, valamint közülük soha nem sorsolnak ki senkit az aratás napjaiban. Tehát a kapitóliumi gyermekek tökéletes biztonságban vannak, csak nézik, ahogy a máshonnan érkező társaik sorban végeznek egymással.

A disztópikus ábrázolások során gyakorta megjelenítődik a társadalom elnyomására létrejött kormányt elismerő, jogszerősítő motívum, és ezek átéléseként a rítusok, ahogyan a társadalmak ezekkel szemben viseltetnek (Mravik, 2018).

A Tizenkettedik körzetet ismerhetjük meg a legjobban, hiszen Katniss ott él, a körzetek között pedig nem engednek semmiféle kapcsolattartást az esetleges fellázadás elkerülése érdekében. A Tizenkettedik körzet legszegényebb része a Perem, itt él a főszereplőnk, és van a tehetősebb réteg, akinek boltja, péksége van a városban, mint például Peeta családjának. A „tehetősebb” természetesen nem gazdagságot jelent, csak az éhezés elkerülését, illetve mivel nekik nem a bányászat a foglalkozásuk, nagyobb egészséget, mint ami a Peremen lakóknál jellemző. Az Első és a Második körzet lakói vannak a legjobb helyzetben a többi tájegységhez képest, mert ők olyan munkálatokkal foglalkoznak, hogy jobb életkörülményeket tudnak maguknak teremteni szerencsétlenebb társaiknál. Ez is egy oka az általános gyűlölködésnek. Ugyanis a vezetőség nem titkolt szándéka a gyűlöletkeltés a társadalomban. Snow elnök az „Oszd meg és uralkodj.” elv szerint kormányozza Panemet, ennek kitűnő eszköze az Éhezők Viadala is. Hogy is várhatnánk egységet egy olyan nemzetnél, ahol évente körzetenként egy fiút és egy lányt őrizetbe vesznek, elhurcolnak a családjaiktól és egy rövid, szakszerűtlen kiképzés után egy arénába küldenek,

hogy a szenvedésekkel teli rövid életük után egymás ellen fordulva gyilkosokká váljanak. Egyetlen győztes lehet. Emellett a tudatos éheztetés is része a büntetésnek.

A legyengített szervezetű, egymástól elidegenített emberek nem láznak fel elnyomóik ellen. A kiéhezett emberek a vadászattal sem oldhatják meg a problémát, hiszen orrvadászatnak számít, aminek a büntetése halál. A lopás is főbenjáró bűn, a megtorlás szintén halálbüntetés. A törvények betartatása a minden körzetbe kihelyezett békeőrök osztagának feladata. Katniss szerencséje, hogy a Tizenkettedik körzet békeőrei is az általa elejtett vadhúst fogyasztják. Ezen felül vigyázni kell arra is, ki mit mond, mert ha felmerül a gyanú, hogy valaki nem elégedett az életével, és ennek hangot is ad, az felségárulásnak minősül, amiért szintén súlyos büntetés jár. Avoxszá, azaz egy olyan szolgálóvá alakítják, akit megcsonkítás során megfosztanak a beszéd képességétől, és a Kapitólium szolgálóvá állítják. Ugyanez a büntetése azoknak is, akik megpróbálnak elszökni egy másik körzetbe vagy a vadonba. Ilyen volt a vörös hajú avox lány is, aki a Tizenkettedik körzet kiválasztottait szolgálta ki a kiképzőközpontban a viadal kezdete előtt. Katniss ismerte őt, hiszen a szökésükkor Gale-lel vadászni volt az erdőben. Láta, ahogy a társát megölték, a lányt pedig elvitte a Kapitólium címerével ellátott légpárnás repülő.

Az egyenlőséget a disztópikus ábrázolásban az egyéniség és az emberek személyiségének eltörlése jelenti, a közösséget pedig a tömeg alkotja, amelyből már senki nem lóghat ki. Az eleinte társadalmi nyomásból végrehajtott, kényszeres gyakorlatok, idővel az egyén belső készítésévé, egyfajta automatizmussá válnak. Az antiutópiákban megjelenő kötelező rendezvény, ünnep, ceremónia, azonosítható a törzsek életében nem elhanyagolható rítusokkal. Az ilyen társadalmak mindennapjait egy mindent betöltő vallásszerű erő hatja át, amelynek középpontjába a vezetőség feje és az általa szorgalmazott társadalmi norma került. A rítusokon való részvétel a külső kényszerítés hatására történik meg. Alapfelvetés, hogy hova

tart a civilizáció és a technológia fejlődése, a XXI. században ez a kérdéskör a közösségi médiára fókuszál, hiszen társadalmunk egyik legalapvetőbb és legégetőbb problémája ebben gyökerezik (Mravik, 2018).

A betegségek gyógyítása a körzetekben szinte lehetetlen, hiszen a lakosság rendkívül rossz anyagi helyzetben van. Orvos a körzetekben jellemzően nincs is, esetleg, ha valaki meg tudja fizetni, elmehet a patikába. A többi embert a gyógyítás tehetségével és tudásával megáldott emberek látják el, mint a Tizenkettedik körzetben Katniss édesanyja. Ő nem gyógyszerrel dolgozik, hanem azokkal a gyógynövényekkel, amelyek megteremnek a környezetükben.

Összevetve a különbségeket, Panem népe nyomorog, nincs élelme, általános a mindennapi elhalálozás ennek következtében, ráadásul a betegség is nagyfokúan van jelen a társadalomban. Ezzel szemben Jonas világában rend van, tisztaság, a betegségeket azonnal kezelik, gyógyszerek is vannak, sőt ők az úgynevezett bolydulásra is egy tablettával reagálnak. Náluk nyoma sincs éhínségnek, minden ember megfelelően táplált, az élelem megszerzésére sem kell koncentrálnia, hiszen az ajtaja elé teszik. A társadalom minden tagjának biztosítanak egy bizonyos kor felett biciklit, mint elfogadott szállítóeszközt és közlekedési alkalmatosságot. Az emlékek óre című regényben az emberek összessége asszimilálva van, nem adatik meg a lehetőség az egyéni intuíciókra. Az éhezők viadalában ennek pontosan az ellentéte figyelhető meg, miszerint az összhangra nincs lehetőség, nemcsak körzetenként, de személyenként is uszítva vannak az emberek a tesszera eszközével. Évente feliratkozhatnak erre a segélyre, de ahányszor feliratkozik az illető, annyival többször kerül a neve a gömbbe, az évenkénti sorsolások urnájába.

A fentiek értelmében megállapíthatjuk, hogy a legszámottevőbb különbség nem más, mint a két szerző világépítése. A társadalmaik eltérése, a fizikai és lelki zsarnokoskodás megléte. Hiszen ez az elemzés nem arra hivatott, hogy döntsön egyik vagy másik társadalom jobbnak vagy rosszabbnak kikiáltásában, hanem egy kép festésére, mindkét nemzetet alaposan megvizsgálva. Elsőszámú különbségnek nevezném az elnyomás fő

eszközét, ami Jonasék társadalmában a boldogság kultusza, Katniss világában pedig a minél nagyfokúbb félelemkeltés a halálon és a fizikai erőszakon keresztül. Snow elnök a Békeőrökön keresztül minden körzetben jelen van, és nem késlekedik a büntetések kiosztásával. Az emlékek óráiban is jelen van egyfajta folyamatos figyelem, hiszen a kötet elején, amikor az eltévelyedett repülő a telep fölé szállt, a hangosbemondón keresztül azonnali utasítást kapott a lakosság, hogy mi a teendőjük. Úgy gondolom, ennek a társadalomnak, az elnyomás éveitől okán, már szüksége is van az efféle iránymutatásra, hiszen emlékek híján nem tudnák megfelelő kritikával megítélni a helyzeteket. Ahogy azt a helyzetet sem, amibe ez az emlékek és érzelmek nélküli társadalom kényszerítette őket. Jonas szeme is akkor nyílt fel ezzel kapcsolatban, amikor már több emléket magához vett.

A két főszereplő nyilvánvaló különbsége a nemekben a leglátványosabb. Míg az emléke őre kulcsfigurája egy tizenkét éves kisfiú, Az Éhezők Viadalában egy tizenhat éves kamaszlányt ismerünk és szeretünk meg. Közös ismérv, hogy mindketten rátermettek, okosak, bátrak, és a világ megmentésének súlya nehezedik a vállukra. A szereplők ilyenfajta megjelenítésének, természetesen oka van. Ahogy már korábban is érintettem, hangsúlyoznám, hogy az általam elemzett két könyvben szándékosan két fiatal főszereplőt ismerünk meg, hiszen a megszólított korosztály különösen könnyen tud azonosulni az ilyen főhősökkel. Az egyik oldalon egy félárva fiatal lány áll, akit túl korán, túl nehéz helyzetbe hozott az élet, a másik oldalon pedig egy érzékeny fiú, aki tisztában van vele, hogy a sorsnak van valami mélyebb, számára rejtett értelme és nem rest ezt megkeresni, még akkor sem, ha ez ijesztő vagy nehéz. Sajnos a fiatalság köreiből is gyakran megesnek a tragédiák, de egy, az iskolában, akár verbálisan, akár fizikailag bántalmazott gyermek vagy ifjú számára is vigaszt nyújthat, hogy talál egy számára könnyen azonosulható „lelki társat”. Jelenthet számára elnyomást egy tanára, vagy szülője is, akit könnyen azonosíthat aktuális olvasmányában megtalálható zsarnokként vagy negatív szereplőként.

Továbbá az is érdekes, hogy mindkét író nagy jelentőséggel ruházza fel a tizenkettes számot. Jonas a Tizenkettes ceremóniájára készül, és a tizenkettedik évében válik az új Őrzővé, és még ebben az évben válik a kötelességévé a Közösségének felszabadítása, Katniss pedig a Tizenkettedik körzet lakója. Mindketten az otthonuk elhagyására kényszerülnek, azonban Jonas egyfajta belső kényszer hatására, Katniss pedig az elnyomás áldozatául esve, de szintén a belső, morális iránytűje miatt jelentkezik a viadalra, aminek a következménye a lakóhelye elhagyása. Jonas nem tér vissza az otthonaként számon tartott börtönbe, míg Katniss igen, hiszen ott a családja, amely számít rá. Mindketten valaki mással indulnak útnak, méghozzá egy fiúval. Jonas Gabriellel, Katniss pedig Peetával. A legnagyobb és legfontosabb egyezés azonban az, hogy a társadalmuk szemében a kötet végére mindketten lázadóvá válnak, ezzel pedig egyfajta remény kezd el kialakulni az emberek szívében a két társadalom javulása terén.

Mindkét alkotás a szórakoztatáson felül egy olyan mértékű kritikai gondolkodás elsajátítását hordozza magában, ami ennek a két lebilincselő olvasmányoknak sajátja. A szórakoztatás eszközével, egy óvatos módon közelíti meg a befogadóját és ad számára egy olyan erkölcsi útmutatást, amit a gyönyörködtetésen vezet le.

Az Éhezők Viadala, bár egy sorozat kezdőkötete, az első rész elolvasása után véleményem szerint teljességérzetet ad, szemben Az emlékek órával, amelynek utolsó soraiból nem dönthetjük el pontosan, hogy a két gyermek elérte-e a célját, vagy a küldetés végrehajtása közben megfagytak, és a megjelenő karácsonyi képek és a zene egy hallucináció eredményei. Ezáltal – álláspontom szerint – nem születhetett mindkét műben pontos lezárás, nem kaptunk mindkettőben kézzelfogható megoldást. Ennek orvoslására szolgál a többi kötet elolvasása, bár ez mindkét sorozatra érvényes, hiába nyújtott Az Éhezők Viadala valamiféle hiánytalan befejezést, árnyaltabb képet kaphatunk mindhárom rész ismeretében. Az emlékek órára koncentrálnak pedig a második és a harmadik rész által nyújtott él-

mény vezet majd el a maradéktalan elégedettséghez. Nem véletlen, azonban, hogy Az emlékek óre nem nyújtotta számunkra a tökéletes lezárást. Egyfelől nem tudjuk, mi történt a Közösség tagjaival, amikor felszabadultak az emlékek. A másik oldalon ott van a menekülő Jonas és Gabe, akiknek a halála/túlélése nem bizonyos. Ennek oka nem elsősorban az, hogy a befogadó elgondolkodjon a végkifejletek lehetséges következményein, hanem abban áll, hogy az egyén és a Közösség sorsának összevetésekor nem minden esetben az egyén a lényegesebb tényező. Jonas a megbízatás végére érve, tehát a Közössége felszabadítása után elveszti a középponti, nélkülözhetetlen szerepét (Gombos, 2019).

A disztópiák diadala abban rejlik, hogy bármennyire is komor a világ, amelyről éppen olvasunk, egy szikrányi remény mindig fellelhető benne. Emellett nagy műfaji erény, hogy a tinédzser tapasztalatok az ilyenfajta regényekben megtalálhatóak. Metaforikus ábrázolásuk az elnyomásról nagyon ismerősen hat egy tizenéves számára. Végül a siker abban is rejlik, hogy az aktuális problémák ábrázolásával egy „otthonos” képet láthatnak maguk előtt, hiszen mindennaposak a balesetek, a járványok, a halálesetek és az egyéb, ehhez hasonló csapások (Gombos, 2019).

Véleményem szerint az életkor figyelembevételével mindkét regény nagyon hasznos lehet a gyermekek olvasóvá nevelési folyamata során, hiszen az olvasás lényege nem az oktatás, hanem a szórakoztatás. Gombos Péter szerint a disztópiák egyik állandó jellemzője, hogy lehetőséget nyújtanak az olvasók számára, hogy egyfajta módon reflektáljanak arra a társadalomra, amelyben élnek, valamint arra, hogy a saját jelenükkel szemben megláthassanak egy esetleges jövőképet, amit értelmezhetnek figyelemztetésként is a saját elkövetkezendőjükkel kapcsolatban (Gombos, 2019).

Horatius fogalmazta meg, hogy a művészetek, tehát az irodalom célja is a szórakoztatás és a gyönyörködtetés. A young/adult irodalomban a morális üzenet, amelyet a szerző át szeretne adni, úgy fogalmazódik meg, hogy hangsúlyosabbá válik a gyönyörködtető, szórakoztató funkció, hi-

szen az érintett korosztály számára kevésbé direkt módon és a szórakoztatást előtérbe helyezve fogalmazódik így meg az erkölcsi tartalom. Úgy gondolom, összességében mindkét mű rendkívül szórakoztató, és sok izgalmat nyújt az ifjú olvasóközönség számára.

Összefoglalás

Szakedolgozatom bevezetésében két kérdést említettem meg, amelyekre igyekeztem felépíteni a kutatásaim:

1. Mindkét mű az ifjú nemzedék számára készült. Elsőként arra keresem a választ, mit nyújt a fiatalok számára a két regény.
2. Tekintettel arra, hogy mindkét alkotás egy-egy sorozat kezdő része, a két kötet lezárása megoldással szolgál-e az olvasónak?

Munkámban először feltártam a disztópiák elméleti háttérét, ebben igyekeztem különös figyelmet szentelni a gyermekdisztópiákra. Megfigyelhető volt, hogy a legkorábbi időkig visszamentem, hogy a disztópiák irodalomtörténeti háttérét felkutassam, így jutottam el Arisztophanészhez, aki nagyjából 2500 éve élt és alkotott, megneveztem *Nőuralom* című alkotását is. Arisztophanész korszakalkotó tevékenységétől egészen a jelenkorig jutottam, és azt a konzekvenciát vonhatom le, hogy mai viszonylatban is nagy jelentőségnek, illetve népszerűségnek örvend ez a műfaj, mindamelllett szépen „begyűrűzött” a gyermek- és ifjúsági irodalom berkeibe is (Gombos, 2021).

Ezután a *young/adult* kategóriával kezdtem részletesebben foglalkozni, hiszen az ifjúsági irodalomtól nem vagy alig tudjuk elválasztani a ezt a kategóriát. Látható, hogy számba vettem a fogalomkör definícióját, majd a tematikát is beemeltem a kutatásom dokumentálásába.

A következőkben a dolgozatom két konkrét alkotását részleteztem röviden, mégpedig Lois Lowry *Az emlékek őre* és Suzanne Collins *Az Éhezők Viadala* című regényét, ehhez segítségül a klasszikusnak tekinthető disztópiákat, Orwell 1984-ét és Huxley *Szép új világát* vettem alapul.

A továbbiakban ezen szerzemények összehasonlítását végeztem el, s közben megtaláltam a kérdéseimre is a válaszokat.

Az első kérdés kapcsán úgy gondolom, a két, általam elemzett regény kifejezetten szórakoztató lehet a fiatal generáció számára, ezért könnyítheti az olvasás megszerettetését is. *Young/adult* irodalomként a szóra-

koztatás eszközével nyújt a világ problémáira rálátást úgy, hogy a befogadó észre sem veszi, hogy ezzel a szerző formálta a világról alkotott képét.

A második kérdés válasza is a dolgozatomban áll. Álláspontom szerint, ahogy korábban említettem, Az Éhezők Viadala – bár trilógia – önmagában is megállná a helyét, nem született azonban kézzelfogható megoldás Az emlékek őre című kötet lezárásánál. Ez a befejezés, mondhatni függővég, a következő kötet megjelenését volt hivatott előrevetíteni és az izgalom fenntartását biztosítani (Gombos, 2017). Mindkét sorozat ereje a teljességében rejlik, ehhez viszont a befogadónak mindkét sorozat egészét egyben kell látnia, érdemes elolvasnia a fennmaradó részeket.

Irodalomjegyzék

Balázs Zoltán (2006): Utópia és disztópia. In: HOLMI folyóirat 18. évf. 9. sz., 2006. szeptember, pp. 1165-1167.

Barcsi Tamás (2010): A szabadság problémája a negatív utópiákban. In: Bálint Ágnes – Di Blasio Barbara (szerk.): Az utópia ezer arca. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományi Intézet, 2010. pp. 19–39.

Collins, Suzanne (2009): Az Éhezők Viadala. Budapest: Agave Könyvek

Czigányik Zsolt (2011): Disztópiák értelmezése. Budapest: Akadémia Kiadó; In: Academia honlapja [online 2023.11.01.]>URL: https://www.academia.edu/18191054/Diszt%C3%B3pi%C3%A1k_%C3%A9rtelmez%C3%A9se

Csató Anita (é. n.): Young adult irodalom John Greene Papírvárosok című regényében és a középiskolai oktatásban 147–155. p.; In: IrKa I. Irodalom és kanonizáció [online 2023.08.24.]>URL: http://real.mtak.hu/140266/1/147_155_Csat%C3%B3.pdf

Dicső Bernadett (é. n.): Összehasonlító elemzés szempontjai. In: Academia honlapja; [online 2023.11.01.]>URL: https://www.academia.edu/38484867/%C3%96sszehasonl%C3%ADt%C3%B3_elemz%C3%A9s_szempontjai

Gombos Péter (2021): A magyar gyermekirodalom disztópiái. In: Mesecentrum honlapja; 2021.05.25. [online 2023.08.24.]>URL: <https://igyic.hu/esszektanulmanyok/a-magyar-gyermekirodalom-disztopiai.html>

Gombos Péter (2019): A disztópiák Alkonyatjától a disztópiák alkonyáig. In: Korunk folyóirat; 2019. 30. évf., 2. sz. [online 2023.08.24.]>URL: http://epa.niif.hu/00400/00458/00651/pdf/EPA00458_korunk-2019-02_049-055.pdf

Gombos Péter (2010): „Nem mese ez, gyermek” – Antiutópiák a gyermekirodalomban. In: Bálint Ágnes – Di Blasio Barbara (szerk.): Az utópia ezer arca. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományi Intézet, 2010. pp. 177–186.

Gombos Péter (2009): Utópiák és disztópiák a magyar irodalomban, különös tekintettel a gyermekirodalom antiutópiáira. In: PTE BTK Irodalomtudományi Doktori Program; 2009. [online 2023.10.02.]>URL: <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/14743/gombos-peter-tezis-hun-2009.pdf>

Huxley, Aldous (2022): Szép új világ. Budapest: Helikon Kiadó

Ivánkai Márk (2017): Mi is az a young adult irodalom?. In: E-online hallgatói magazin honlapja; 2017.11.01. [online 2023.08.24.]>URL: <https://eltonline.hu/tudomany/2017/11/01/mi-is-az-a-young-adult-irodalom/>

Kerek Roland (2013) Szép új világ versus 1984: Huxley és Orwell rémképei egymás tükrében. In: sulinet honlapja; 2013. [online 2023.11.01.]>URL: <https://hirmagazin.sulinet.hu/hu/muveszetek/szep-uj-vilag-vs1984>

- Lowry, Lois (2001): Az emlékek őre. Budapest: Central Kiadói Csoport
- Mravik Patrik Tamás (2018): Rítusok a modern disztópiákban. In: Alföld folyóirat 69. évf. 8. sz.
- Orwell, George (2016): 1984. Budapest: Európa Könyvkiadó
- Petres Csizmadia Gabriella (2015): Fejezetek a gyermek és ifjúsági irodalomból - Oktatási segédlet Nyitra; 2015. [online 2023.08.22.]>URL: http://tanitlap.uni-eger.hu/ludanyizs/sites/tanitlap.uni-eger.hu.ludanyizs/files/course_attachments/Petres_Csizmadia_Gabriella_Fejezetek_a_gyermek_es_ifjusagi.pdf
- Petőfi S. János – Bácsi János – Békési Imre – Benkes Zsuzsa – Vass László (1994): Szövegtan és prózaelemzés. Budapest: Trezor Kiadó
- Pintér Károly (2010): A számkivetett Kalibán:: Huxley Szép új világa Shakespeare Viharának fényében. In: Kroó Katalin – Bényei Tamás (szerk.): Utópiák és ellenutópiák. Poétikai-filológiai párbeszédműhely sorozata, Párbeszéd-kötetek 4., Budapest, L'Harmattan, pp. 187–207.
- Scheirich Zsófia (2018): Kapudrog az irodalomhoz: A young adult-irodalom kezdetei. In: Roboraptor honlapja; 2018.08.04. [online 2023.08.24.]>URL: <https://www.roboraptor.hu/2018/08/04/kapudrog-az-irodalomhoz-a-young-adult-irodalom-kezdetei/>
- Simándi Csaba (2010): Utópikus és disztópikus gondolkodás Viktor Pelevin A Metamor Szent Könyve című művében. In: Kroó Katalin – Bényei Tamás (szerk.): Utópiák és ellenutópiák. Poétikai-filológiai párbeszédműhely sorozata, Párbeszéd-kötetek 4., Budapest, L'Harmattan, pp. 235–253.
- Szerző nélküli (2016): Disztópia/antiutópia. In: G-portál honlapja; 2016. [online: 2023.10.02.]>URL: <https://olvasovanevels.gportal.hu/gindex.php?pg=37005346>
- Szerző nélküli (é. n.): Negatív utópia, disztópia vagy ellenutópia. In: Zanza tv honlapja; é.n. [online 2023.08.23.]>URL: <https://zanza.tv/fogalom/negativ-utopia-disztopia-vagy-ellenutopia>
- Szokács Eszter (2020): A sztoricumitól a jelentések kibontásáig – disztópia az ifjúsági irodalomban. In: Mesecentrum honlapja; 2020.05.07. [online 2023.08.23.]> URL: <https://mesecentrum.hu/esemenyek/a-sztoricumitol-a-jelentesretegek-kibontasaig-disztopia-az-ifjusagi-irodalomban.html?fbclid=IwAR2-ZHCUzIEUeS-hUfBgu7yulDTqfV3KBHOpp0QLsvS4vAXjYDwqKNx7DJh4>
- Végh Balázs Béla – Vég Adalbert (2006) – Magyar irodalom és gyermekirodalom. In: pdfcoffee honlapja; 2006. [online 2023.08.23.]>URL: <https://pdfcoffee.com/gyermekirodalom-es-modszertan-pdf-free.html>